

Лекція №2

Тема 2. Інституції громадянського суспільства та організація ними зв'язків з громадськістю

Питання для обговорення

1. Інституції громадянського суспільства.
2. Умови життєздатності, рівні сформованості та принципи громадянського суспільства.
3. Функції громадянського суспільства. Реалізація комунікативної функції.
4. Структура громадянського суспільства. Місце зв'язків громадськістю в його структурі.
5. Громадянське суспільство в Україні.

1. Інституції громадянського суспільства

Біла книга урядування ЄС дає таке визначення: «громадянське суспільство об'єднує переважно організації самоутворені або утворені під керівництвом, організації неурядові, професійні асоціації, харитативні, ініціативні, організації, які заохочують до соціально активного життя на рівні району і міста, часом з внеском місцевої церкви і її громади».

Приклади інституцій громадянського суспільства:

- недержавна організація (англ. NGO)
- приватна добровільна організація (англ. PVO)
- народна організація
- громада
- посередницька організація волонтерів та позабюджетні
- громадська фундація
- клуби місцевої громади
- профспілка
- об'єднання громадян за культурною, статевою і релігійною ознаками
- харитативна організація
- соціальні або спортивні клуби
- кооператив
- природоохоронна організація
- професійна асоціація
- академія
- приватний бізнес
- правничі інституції
- організації споживачів
- засоби масової інформації

- добровільна дружина
- релігійні організації
- клуби за інтересами

Чи всі з наведених організацій є складовою громадянського суспільства є питанням дискусійним. Наприклад Неера Чандок, науковець з Індії, вважає, що лише критично налаштовані до уряду організації можуть вважатися інституціями ГС. Але в суспільствах, які розвиваються, нових демократіях, будь-яка організація, що може позитивно для суспільства впливати на уряд може розглядатися, як складова ГС, що зароджується.

2. Умови життєздатності, рівні сформованості та принципи громадянського суспільства

Умови життєздатності громадянського суспільства

- володіння кожним його членом конкретною власністю чи участь його у володінні власністю, право використовувати її, розпоряджатися нею на свій розсуд;
- автономія особи, доволі високий рівень її соціального, інтелектуального, психологічного розвитку, її внутрішня свобода і здатність до повної самостійності при активній участі в роботі того чи іншого інституту громадянського суспільства;
- наявність права, яке закріплює та охороняє цю автономію;
- структурованість суспільства, суспільних відносин, які відображають багатство і різноплановість інтересів представників різних груп та прошарків.
- забезпечення свободи особи та особистої ініціативи;
- відповідальність за наслідки власної дії;
- здатність індивідів до громадського співробітництва заради індивідуальної і спільної вигоди та громадянського миру.

Рівні сформованості громадянського суспільства

- абсолютне громадянське суспільство — як вища ціль і ступінь суспільного розвитку;
- відносне громадянське суспільство — як потенційно можливе в рамках існуючого рівня розвитку виробничих сил, як ідеальна модель, де є умови для задоволення певної системи потреб і специфічних історичних інтересів населення;
- реальне громадянське суспільство — як конкретно-історична форма його існування в одній окремо визначеній країні. Слід також відмітити, громадянське суспільство утворюють лише вільні та рівні індивіди та створені ними добровільні асоціації, зорієнтовані на громадські справи, а також вільна преса як засіб комунікації та самовираження.

Принципи громадянського суспільства

- економічний і політичний плюралізм,
- особиста свобода,

- публічність і загальна поінформованість,
- справедливість і суворе дотримання законів.
- верховенство права в усіх сферах суспільного життя; відповідальність перед законом як державних органів, так і громадських організацій та громадян;
- підзаконність державної влади, обмеженість сфери її діяльності, невтручання держави у справи громадянського суспільства;
- охорона державою невід'ємних природних прав людини та громадянських свобод, що з них випливають; визнання пріоритетності прав та інтересів особи, непорушності її честі та гідності, гарантування умов для їх захисту;
- рівність закону для всіх і рівність усіх перед законом;
- взаємна відповідальність держави і особи, правова відповідальність офіційних осіб за дії, які вони чинять від імені держави;
- поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, їх взаємна урівноваженість і відкритість;
- незалежність судів та суддів, наявність ефективної системи захисту;
- наявність ефективних форм контролю за дотриманням законів та інших нормативно-юридичних актів.

3. Функції громадянського суспільства, щот реалізуються і за допомогою зв'язків із громадськістю

Громадянське суспільство виконує наступні функції:

- самоорганізація громадського механізму для виконання суспільних прав;
- противага владним структурам, головного заборона проти можливих спроб узурпації влади;
- засіб соціалізації, що зменшує відчуженість індивідів та орієнтує їх на «суспільно корисні справи»;
- інтегруюча;
- комунікативна, яка здійснюється завдяки налагодженню зв'язків з громадськістю.

4. Структура громадянського суспільства. Місце зв'язків громадськістю в його структурі.

Структура громадянського суспільства.

В сучасній політології громадянське суспільство розглядається як складна і багаторівнева система невід'ємних зв'язків і структур. Вона включає:

- 1) всю сукупність між особових відносин, які розвиваються зовні кордонів і без втручання держави;
- 2) розгалужену систему незалежних від держави суспільних інститутів, що реалізують повсякденні індивідуальні і колективні потреби.

Оскільки повсякденні інтереси громадян нерівнозначні, остільки і сфери громадянського суспільства мають визначену підпорядкованість, яку можна виразити таким чином:

- перший рівень між особових взаємодій - базові (первинні, вітальні) потреби в їжі, одязі, житлі і т.д., забезпечуючи життєдіяльність індивідів. Вони задовольняються завдяки виробничим відносинам і реалізуються через такі суспільні інститути, як професійні, споживацькі та інші об'єднання та асоціації;
- другий рівень між особових взаємозв'язків - потреби в продовженні роду, здоров'ї, вихованні дітей, духовному вдосконаленні, інформації, спілкуванні, сексі і т.д., які реалізують комплекс соціокультурних відносин (включаючи релігійні, сімейно-шлюбні, етнічні та інші взаємодії) в рамках таких інститутів, як сім'я, церква, освітні і наукові установи, творчі союзи, спортивні суспільства і т.д.;
- третій, вищий рівень між особових відносин складають потреби в політичній участі, пов'язані з індивідуальним вибором на основі політичних переваг і ціннісних орієнтацій. Політичні переваги індивідів і груп реалізуються за допомогою груп інтересів, політичних партій, рухів і т.д.

Якщо розглянути сучасне громадянське суспільство в промислово розвинутих країнах світу, то воно виглядає як суспільство, що складається з величезного числа самостійно діючих груп людей, що мають різну спрямованість. Так, структура громадянського суспільства США є розгалуженою мережею різних добровільних асоціацій громадян, лобістських груп, муніципальних комун, добродійних фондаций, клубів по інтересах, творчих і кооперативних об'єднань, спортивних і інших суспільств, релігійних, суспільно-політичних і інших організацій і союзів. Ці самостійні, незалежні від держави суспільно-політичні інститути часом протистоять один одному, борючись за довір'я громадян, гостро критикують і викривають соціальне зло в політиці, економіці, моральності, в суспільному житті і на виробництві.

Об'єднанню держави і недержавних інституцій, що представляють інтереси громадян у суспільстві, можливі ли завдяки впровадженню ефективних зв'язків з громадськістю, які здатні підтримувати між різними представниками громади і державою діалог.

Проте зв'язки з громадськістю в Україні ще не стали тією системою взаємозв'язку, яка виконує комунікативні функції взаємодії держави й громадянського суспільства. Світова практика свідчить, що зв'язки з громадськістю – це невід'ємна частина будь-якої сучасної управлінської діяльності. Сферу, у якій функціонують зв'язки з громадськістю, можна визначити як суспільні комунікації, а практика зв'язків з громадськістю – це практика комунікативного менеджменту.

На жаль, сьогодні в Україні, у представників державної влади незалежна позиція преси викликає роздратування й бажання відновити колишній контроль над інформацією. Причиною цього є не тільки успадкування “радянського” стилю керівництва, але й незнання та невміння користуватися

демократичними політичними технологіями. Сучасний чиновник розуміє сутність зв'язків із громадськістю перекручено, сприймаючи їх винятково як іміджмейкерську діяльність у засобах масової інформації.

Українські політики все далі розширюють сферу застосування зв'язків з громадськістю. Для них практика зв'язків з громадськістю стала свого роду полем бою в інформаційному просторі. Українська громадськість (електорат, інші представники громадянського суспільства) у даному разі виступає як споживач продукту зв'язків з громадськістю й об'єкт впливу зв'язків з громадськістю. В умовах, що склалися, сутність і функції зв'язків з громадськістю виявилися вихолощеними. Суспільні зв'язки, набираючи односпрямований характер, були зведені до виконання однієї єдиної функції – маніпулювання суспільною свідомістю.

Із функціональної точки зору зв'язки з громадськістю є керованим процесом міжгрупової комунікації. В структурі громадянського суспільства зв'язки з громадськістю виконують певні функції. Серед **PR-функцій у сфері взаємодії держави й громадянського суспільства слід виділити:**

- комунікативні функції взаємодії суб'єктів і об'єктів політичного впливу (зв'язки з громадськістю є тими комунікативними каналами, за якими відбувається обмін інформацією);
- функції контролю суспільної думки, стеження за процесами, що в ній відбуваються, спостереження за динамікою суспільних настроїв (зв'язки з громадськістю виконують роль особливого соціального барометра, коливання якого відбивають зміни суспільних настроїв);
- функції інформування громадськості (припускають вибірковий підхід до подання в засобах масової інформації необхідної інформації);
- функції вербалізації суспільних настроїв (крім функцій відображення, зв'язки з громадськістю здатні сформулювати деякі положення суспільної думки, яким притаманний латентний характер);
- формування іміджу – особистісного, корпоративного, партійного, державного й інших (зв'язки з громадськістю здатні формувати або видозмінити уявлення про об'єкт, предмет чи явище, що склалося в суспільній думці);
- маніпулювання суспільною свідомістю (зв'язки з громадськістю, суттєво впливаючи на суспільну думку, нав'язують уявлення чи точку зору, видаючи бажане за дійсне, чим позбавляють громадськість можливості власного вільного інформаційного вибору);
- організація акцій з метою зміни суспільних настроїв (одним з напрямів діяльності підрозділів по зв'язках з громадськістю є організація інформаційних подій та її відображення в суспільній думці);
- функція участі інститутів громадянського суспільства у визначенні
- напрямів державної політики (завдяки зв'язкам із громадськістю в правовій державі відбувається взаємодія інститутів громадянського суспільства з інститутами державної влади; за допомогою інформаційних каналів зв'язків з громадськістю організуються вибори,

референдуми й інші форми безпосередньої і представницької демократії);

- функція досягнення порозуміння між державою і всіма пов'язаними з нею суспільними групами; установа між ними партнерських відносин (зв'язки з громадськістю здатні сформулювати в суспільній думці загальнозначущі цілі й завдання для більшості суб'єктів соціально-політичних процесів).

5. Громадянське суспільство в Україні

Сучасний стан та тенденції.

Згідно з міжнародними оцінками, громадянське суспільство в Україні залишається неконсолідованим та значно відстає у своєму розвитку від громадянського суспільства європейських країн в цілому та постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи зокрема.

Поряд із внутрішніми факторами, як то низький рівень громадянської активності та організаційної спроможності організацій громадянського суспільства, зовнішнім обмеженням для розвитку громадянського суспільства є недостатньо сприятливе законодавче середовище.

Україна на законодавчому рівні визнала важливість утвердження громадянського суспільства як гарантії демократичного розвитку держави. Саме таку норму містить Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України», ухвалений у 2010 році.

Україна має ряд міжнародних зобов'язань щодо забезпечення права на свободу об'єднання, свободу мирних зібрань та доступу до інформації й інші як основи розвитку громадянського суспільства.

Основні законодавчі перешкоди діяльності громадських та благодійних організацій в Україні

- Право бути засновниками як громадських, так і благодійних організацій надано законодавством виключно фізичним особам. Відсутність у юридичних осіб права створювати громадські організації значно гальмує розвиток неприбуткових представницьких бізнесових асоціацій, які в розвинених демократичних державах є вагомим сегментом громадянського суспільства.
- Територія діяльності громадських та благодійних організацій обмежена на законодавчому рівні існуванням територіальних статусів. Наявність територіального статусу фактично означає, що громадська організація не може проводити заходи або приймати у члени осіб, що мешкають поза місцевістю, де зареєстрована організація.
- У реєстрації Об'єднання об'єднанню громадян може бути відмовлено, якщо його назва, статутний або інші документи, подані для реєстрації

об'єднання, суперечать вимогам законодавства. Це дає можливість органами легалізації надто широко тлумачити підстави для відмов.

- Додатково блокує громадську активність передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення адміністративна відповідальність за керівництво об'єднанням громадян, яке не легалізоване у встановленому законом порядку або якому відмовлено у легалізації, та участь у такому об'єднанні.

Вимоги до законодавства для розвитку громадянського суспільства які слід реалізувати в Україні

- прості процедури реєстрації організацій громадянського суспільства;
- податкові стимули для діяльності організацій громадянського суспільства та їх підтримки з боку індивідуальних та корпоративних донорів;
- правові можливості забезпечити існування організації через її господарську діяльність;
- прозорі процедури державної фінансової підтримки громадських організацій;
- правові гарантії вільного доступу організацій громадянського суспільства до надання соціальних послуг за рахунок бюджетних коштів;
- процедури залучення організацій громадянського суспільства до формування та реалізації державної політики.

Статистичні дані

Так, в Україні на 10 тис. населення зареєстровано лише 14 громадських організацій. В той же час, в Угорщині на 10 тис. населення діють 46 організацій, у Хорватії — 85, а в Естонії — 201. Частка громадських організацій у ВВП України становить 0,24 %⁴, тоді як у Росії цей показник дорівнює 0,5 %⁵, у Бельгії — 5 %, у Канаді — 7,9 %.

Благодійна діяльність в Україні має відносно низький рівень розвитку. Наприклад, станом на 2010 рік Україна посідала лише 150 місце у світовому рейтингу благодійності серед 153 держав і, відповідно, останнє місце з 26 держав у регіоні Центральної та Східної Європи

За даними Всесвітньої служби Геллапа, у 2010 році 5 % українців надавали благодійні пожертви, 19 % українців допомагали незнайомим людям — менше допомагали лише мешканці Мадагаскару і Камбоджі.

В Україні сьогодні відбувається поступовий процес становлення громадянського суспільства, який ще дуже далекий від завершення. Чисельні міністерства, відомства, комітети, підкомітети комісії і т.д. поки що демонструють неспроможність вивести країну із системної кризи, а тому зрозумілим є динамічний процес відчуження громадян від держави, влади і політики. За висновками вітчизняних політологів і соціологів, Україна є лідером серед постсоціалістичних європейських держав за рівнем недовіри

населення владним структурам. Нерозвиненість громадянського суспільства в Україні простежується у загрозово низькому рівні замученості громадян до організованої громадсько-політичної діяльності і дуже низькому рівні політичної ефективності (оцінка суб'єктом своєї змоги впливати на політичні події та рішення), що пов'язано із слабким розвитком правової системи у державі і правової свідомості у людей. Для становлення громадянського суспільства в Україні необхідною є реструктуризація українського суспільства. До тенденцій трансформації соціальної структури нашої держави можна віднести фактичну відсутність середнього класу й значного поступу в його формуванні, люмпенізацію численних верств населення, появу нових власників, поляризацію багатства і бідності, збереження старою номенклатурою своїх позицій. Понад 85 відсотків населення України займають положення нижче середнього класу й існує в умовах крайньої невизначеності та невпевненості. Чинниками формування в Україні громадянського суспільства є вільні та альтернативні політичні вибори, референдуми, незалежні (насамперед, від органів влади) засоби масової інформації, розвиток місцевого самоврядування, політичні партії, здатні репрезентувати групові інтереси, наявність ринкових відносин і економічного плюралізму.

В Україні громадянське суспільство, що формується за допомогою зв'язків з громадськістю, майже не впливає на формування державної політики, що призводить до низького рівня підтримки й розуміння тієї ж політики. Якщо практика зв'язків з громадськістю бізнесу чи політики в демократичних умовах вивчається давно й плідно, то в перехідному суспільстві діяльність у зв'язках з громадськістю ще залишається мало вивченою. Особливо це стосується питань використання державою технологій зв'язків з громадськістю для підвищення ефективності політики, функцій зв'язків з громадськістю на службі в державі.

Надалі надзвичайно важливим є те, щоб засади інформаційної відкритості стали невід'ємним чинником формування та реалізації державної політики.

Необхідно підвищити рівень виконання чинних законодавчо-нормативних актів, що регламентують механізми відкритості органів влади, та запровадити уніфіковані стандарти та форми висвітлення діяльності органів влади в Інтернеті.

Однак усі ці заходи не справлятимуть достатнього впливу на ситуацію без активної громадянської позиції широких верств населення і конструктивної роботи громадських організацій та аналітичних центрів.

Література

Основна:

1. Балабанова Л. В. Паблік рилейшнз [Текст] : навч. посібник реком. МОНУ / Людмила Веніамінівна Балабанова, Катерина Вячеславівна Савельєва. – К. : ВД "Професіонал", 2008. – 528 с.
2. Бебик В. М. Інформаційно-комунікаційний менеджмент у глобальному суспільстві: психологія, технології, техніка паблік рилейшнз / Валерій Михайлович Бебик. – К. : МАУП, 2005. – 440 с.
3. Березенко В. PR в Україні: наукове осмислення феномену: монографія / В. В. Березенко. – К.: Академія Української Преси, 2013. – 388с.
4. Коник Д. Комунікаційні моделі оптимізації соціальних ризиків (PR-технології) // Чорнобиль і соціум. – Вип. 10. – К.: ПЦ "Фоліант", 2004. – С. 95-108.
5. Коник Д.Л. Третій сектор та соціальні практики // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Науково-практичний збірник. – 2005. – № 4 (32). – С. 38-45.
6. Королько, В. Г. Паблік рилейшнз: Наукові основи, методика, практика : Підручник / Валентин Григорович Королько. – 2-е вид. доп. – К. : Видавничий дім "Скарби", 2001. – 400с.
7. Руденко О.І. Особливості функціонування зв'язків з громадськістю в органах державної влади / О.І. Руденко // Політологічний вісник: зб. наук, пр. - К., 2011. - Вип. 56. - С. 306-312.
8. Руденко О.І. Роль сучасних політичних PR-технологій у формуванні нових принципів взаємодії влади і суспільства / О.І. Руденко // Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. - К., 2013. - № 2. - С. 143-146.

Додаткова:

1. Ільченко І. О. Інституціоналізація підготовки спеціалістів паблік рилейшнз в Україні / І. О. Ільченко // Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. Сер.: Соціологія. – 2001. – №511, Вип.12. – С.136-139.
2. Моисеев, В. А. Паблік рилейшнз-средство социальной коммуникации (теория и практика) / Вячеслав Анатольевич Моисеев. – К. : Дакор, 2002. – 506с.
3. Мойсеев В. А. Паблік рилейшнз : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл. рек. МОНУ] / Вячеслав Анатолійович Мойсеев. – К. : Академвидав, 2007. – 224 с
4. Пізнюк Л. В. Паблік рилейшнз : навч. посібник для дистанц. навчання / Л. В. Пізнюк. – К. : Ун-т "Україна", 2005. – 239с.
5. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз для професіоналов / Георгій Георгієвич Почепцов. – 6-е изд. – К. : РЕФЛ-бук, Ваклер, 2005. – 640 с.
6. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз для професіоналов : учебное пособие / Георгій Георгієвич Почепцов. – 131 сБлэк С. Паблік Рилейшнз. Что это такое? [Текст] / Сэм Блэк. – Ассоциация "Укрреклама". – 239 с. – Союз рекламистов Украины.
7. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз : Навч. посіб. / Георгій Георгієвич Почепцов. – 2-ге вид., виправ. і доп. – К. : Знання, 2004. – 373с.
8. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз : навч. посіб. / Георгій Георгієвич Почепцов. – 3-ге вид., виправ. і доп. – К. : Знання, 2006. – 328 с.
9. Ротовский А.А. Системный PR. – Днепропетровск: Баланс Бизнес Букс, 2006. – 256с.
10. Слісаренко І. Ю. Паблік Рилейшнз у системі комунікації та управління : Навчальний посібник / Ігор Юрійович Слісаренко. – К : МАУП, 2001. – 104с.
11. Тихомирова Є. Б. PR-формування відкритого суспільства: Монографія / Є.Б. Тихомирова. – К.: Наша культура і наука, 2003. – 197 с.